

ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Knowledge of Local Philosophic Lore in Mudmee Silk from Chonnabot, Khon Kaen, for Creative Tourism

กัญญารินทร์ ไชยจันทร์*

Khunyarin Chaijan
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University
*khunyarin.ch@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจองค์ความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นการทำผ้าไหมมัดหมี่ 2) ศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดการทรัพยากรของปราชญ์ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น โดยกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลไปสู่การเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากปราชญ์ที่มีความสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า 1) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าไหมมัดหมี่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จัดอยู่ในประเภทงานฝีมือดั้งเดิมมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงช่างจากรุ่นสู่รุ่น จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ผ่านปู่ย่าตายายที่ถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัว และทำการส่งเสริมประสบการณ์และสร้างสรรค์รูปแบบและลวดลายบนผืนผ้าไหมมัดหมี่จากแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี 2) มีการถ่ายทอดความรู้มีลักษณะปัจเจกบุคคล ใช้การบอกเล่าวิธีการโดยการลงมือปฏิบัติให้แก่คนในครอบครัวหรือสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่ก่อตั้งขึ้น กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการและความนิยมของตลาดผู้บริโภค หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและเพิ่มทักษะและเทคนิคและวิธีการทอผ้า การจัดเก็บรวบรวมองค์ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ 3) ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ มิได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่แยกกันทำงานทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทอผ้ามัดหมี่ระหว่างกัน ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มผู้รับสารยังมีความเฉพาะเจาะจง

องค์ความรู้ภูมิปัญญาปราชญ์ท้องถิ่นถือเป็นสินค้าท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถนำมาสร้างการมีส่วนร่วม โดยชุมชนสามารถดึงคุณค่าหรือวิถีวัฒนธรรมและสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมลงมือทำในสถานที่ของชุมชนปราชญ์ท้องถิ่นต่อไป

คำสำคัญ : องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น ผ้าไหมมัดหมี่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขอนแก่น

Abstract

The objectives of this paper were to: 1) explore the explicit knowledge of local sages in Mudmee silk production; 2) investigate the concepts and techniques of resource management used by local sages and related agencies; and 3) analyze the problems and issues of knowledge management in Mudmee silk production in the Chonnabot District, Khon Kaen, by using a qualitative research study. In-depth interviews with semi-structured questions are one of the research tools, as well as intensive observation in the area to gather information from sages who are crucial in adding value to local culture in order to become a model of creative tourism.

The results of the study revealed that: 1) the Mudmee silk cultural legacy in the area is classified as traditional handicrafts. Artisanal expertise has been passed down through generations. Learning begins with grandparents passing down information within the family and creating designs and patterns on Mudmee silk inspired by lifestyle, nature, environment, beliefs, and traditions; 2) individual knowledge transfer recounts methods through hands-on experience to family or weaving group participants. Mudmee's silk production processes change in accordance with consumer market demand. Local government agencies support, promote, and enhance skills, techniques, and weaving processes by collecting data in several ways, including establishing learning resources; and 3) major problems and obstacles are: lack of written guidelines; isolated work conditions and resulting lack of weaving knowledge exchange; as well as the absence of instructional motivation, diffusion of information, or specific target groups.

Local sages' wisdom and knowledge are regarded as creative tourism products that can be leveraged to encourage involvement. The community can build participatory creative tourist activities by extracting values or cultural ways and encouraging tourists to continue to participate in the activities of the local sage community.

Keywords : explicit knowledge, wisdom, local sages, Mudmee silk, creative tourism, Khon Kaen

บทนำ

ผ้าไหมมัดหมี่ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยเฉพาะลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะทั้งในด้านความวิจิตรงดงามและความประณีตในแต่ละท้องถิ่น จนสามารถสร้างชื่อเสียงและความมีเอกลักษณ์ให้กับประเทศไทย ผ้าไหมมัดหมี่ถือเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ถือเป็นหนึ่งในทุนวัฒนธรรมที่เป็นการผนวกกับความคิดสร้างสรรค์และงานฝีมือ

ของผู้ได้ชื่อว่าปราชญ์ท้องถิ่น ที่จะก่อให้เกิดมูลค่าเศรษฐกิจและมีโอกาสในการสร้างเป็น “Soft Power” (Bangkokbiznews, 2022) ไทยด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาผลักดันและต่อยอดสร้างสรรค์สินค้าและบริการเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง

ผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดขอนแก่นชื่อเสียงจนมีคำกล่าวว่า “คนรู้จักเมืองขอนแก่นก็ต้องรู้จักผ้าไหมมัดหมี่ขอนแก่น และผ้าไหมมัดหมี่ขอนแก่นก็ต้องผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบท” เอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ชนบทคือ ลายและเทคนิคการทอผ้าที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น (Wirakul et al., 2018) มีจุดเด่นคือความวิจิตรงดงาม ประณีต การออกแบบลวดลาย และสีสันของผ้าไหมมัดหมี่มีความโดดเด่นแตกต่างจากผ้าไหมมัดหมี่ที่อื่น ๆ ซึ่งเลียนแบบได้ยาก รวมทั้งยังได้รับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งถือเครื่องหมายที่ใช้กับแหล่งกำเนิดของสินค้ามีความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมานานแล้วทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (DIP, 2021)

ชุมชนในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากอาชีพทำนาแล้ว มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย เพื่อนำเส้นไหมและฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้า ในอดีตการทอผ้าถือเป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน จากข้อมูลของ QSDS (2021) ได้ระบุว่าประวัติการทอผ้าของชาวชนบทเริ่มมีการทอผ้าไม่สามารถสืบค้นประวัติได้ แต่มีหลักฐานสำคัญคือ ผ้าไหมมัดหมี่หน้านางหรือผ้าปุมอายุกว่า 220 ปี ที่เจ้าเมืองชนบทคนแรกได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ซึ่งคนชนบทได้นำมาเป็นต้นแบบในการทอผ้าไหมมัดหมี่หน้านางที่มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของผ้าไหมชนบทในปัจจุบัน ผ้าไหมมัดหมี่เป็นการสร้างลวดลายจากการย้อมสีเส้นด้ายหรือไหมที่นำไปเป็นเส้นพุ่ง โดยวางแผนออกแบบลายแล้วจึงมัดและย้อมคือ การทำลวดลายด้วยวิธีใช้เชือกกล้วยหรือเชือกฟางมัดเส้นด้ายที่ใช้ทอบริเวณที่ไม่ต้องการย้อมสี ซึ่งเป็นไปตามลวดลายที่ต้องการก่อนที่จะนำไปย้อมและทอ เส้นด้ายบริเวณที่มัดไว้จะไม่ติดสีแต่สีจะซึมเข้ามาบ้าง วิธีการ “มัด” เส้นไหมที่เรียกว่า “หมี่” จึงเรียกรวมกันว่ามัดหมี่และผ้าที่ทอขึ้นก็จะเรียกว่าผ้ามัดหมี่ ผ้าทั้งสองด้านมีลายเหมือนกันหรือทอลายสองคือใช้สามตะกอล ผ้าด้านหนึ่งจะปรากฏลายชัดเจนกว่าอีกด้าน รวมถึงมีเนื้อผ้าแน่นและลวดลายชัดเจนกว่าผ้าทอลายขีด ในประเทศไทยจะพบในกลุ่มชนชาวไทลาวแทบทุกจังหวัดในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Bank of Thailand, 2010) ซึ่งการสร้างสรรคหรือการออกแบบลวดลายบนผืนผ้าที่เป็นบุคคลที่ส่งสมประสพการณ์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การจดจำ จนเกิดทักษะความชำนาญและเป็นที่ยอมรับในชุมชนหรือที่เรียกว่า “ปราชญ์ท้องถิ่น” และยังคงมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น การทอผ้ามัดหมี่จึงเป็นภูมิปัญญาด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ต้องอาศัยทักษะเชิงช่างขั้นสูง (QSDS, 2021)

“ปราชญ์ท้องถิ่น” ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่สำคัญที่จะต่อยอดและพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูง ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการทำให้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมมีให้สูญหาย และยังเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความคิดสร้างสรรค์กับระบบเศรษฐกิจบนอัตลักษณ์ที่สร้างคุณค่าให้กับงานทำด้วยมือเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมในด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจองค์ความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นการทำผ้าไหมมัดหมี่เมืองชนบท จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดการทรัพยากรของปราชญ์ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่เมืองชนบท จังหวัดขอนแก่น

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดผ้าทอมือของประเทศไทย

DCP (2021) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทอผ้าในประเทศไทย ถือเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ สี สัน และลวดลาย สอดคล้องตามประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในท้องถิ่น การทอผ้าส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝน ความชำนาญและเชี่ยวชาญ วิธีการทอผ้ามีหลายวิธี ได้แก่

1. **การทอขัด** เป็นการทอโดยมีเส้นพุ่งและเส้นยืน ผ้าทอลายขัดที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าต่าง ๆ เช่น ชินก่าน ชินทิว ชินลายแดงโม ผ้าขาวม้า

2. **การมัดหมี่** เป็นการมัดย้อมเส้นใยก่อนนำไปทอเป็นผืนผ้า กลุ่มไทย-ลาวอีสาน แต่เดิมใช้การมัดย้อมเส้นพุ่งอย่างเดียว และทอด้วยการใช้ตะกอ 2 ตะกอ ทำให้ผ้าไหมมัดหมี่มีสีเหมือนกันทั้งสองด้าน ผ้าไหมของกลุ่มอีสานใต้ มีวิธีการทอตั้งแต่ 3 ตะกอขึ้นไป ทำให้ได้ผ้าเนื้อแน่น มีสีด้านหนึ่งทึบกว่าสีอีกด้านหนึ่ง

3. **การขีด** เป็นการทอที่ใช้ “ไม้เก็บขีด” สะกิดหรือซ่อนเส้นยืนยกขึ้นเป็นช่วงระยะตามลวดลายตลอดหน้าผ้า แล้วพุ่งกระสวยสอดเส้นพุ่งพิเศษและเส้นพุ่งเข้าไปตลอดแนว ทำให้เกิดลายนูนบนผืนผ้า โดยทั่วไปนิยมทอผ้าขีดด้วยฝ้าย เพื่อใช้ทำหมอน

4. **การจก** เป็นการทอลวดลายบนผืนผ้าคล้ายการปักด้วยวิธีการเพิ่มด้านพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า โดยใช้ไม้ขมเม่นหรือนิ้วมือจกเส้นด้ายหรือเส้นยืนยกขึ้น แล้วสอดใส่ด้ายพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ สลับสีตามต้องการ สามารถออกแบบลวดลายและสีสันของผ้าได้ซับซ้อนและหลากหลาย การทอผ้าจกนิยมทอเป็นตีนชิ้นเพื่อนำไปประกอบกับตัวชิ้นเรียกว่า “ผ้าชิ้นตีนจก หรือผ้าเชิงจก”

5. **การยก** เป็นการเพิ่มลวดลายในพื้นผ้าให้มีความพิเศษขึ้น โดยใช้วิธีเก็บตะกอลอย การยกตะกอเพื่อแยกเส้นด้ายยืนครั้งละกี่เส้นก็ตามแต่ลวดลายที่คิด ให้เส้นด้ายพุ่งผ่านไปเฉพาะเส้น เมื่อทอพุ่งกระสวยไปมาควบคู่ไปกับการยกตะกอจะเกิดเป็นลวดลายนูนจากผืนผ้า

6. **การควบเส้น** เป็นการสร้างลวดลายและสีเหลืองกันของเส้นใยในผืนผ้า ใช้เส้นไหมสองสีที่มีน้ำหนักอ่อนแก่แตกต่างกันมาปั่นตีเกลียวรวมเป็นเส้นเดียวกัน โดยสีเหลืองจะเป็นสีที่เป็นเอกลักษณ์ในการควบและนำมาใช้เป็นเส้นพุ่งหรือเส้นยืนในการทอ ผ้าที่ทอจะเป็นผ้าพื้นสีเหลืองเรียกว่า ผ้าหางกระรอก

แนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

“มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” (MOC, 2021) คือ ความรู้ ทักษะ รวมถึงเครื่องมือ สิ่งประดิษฐ์ ซึ่งถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ และทำให้เกิดความภูมิใจในตัวตนและความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์จำแนกออกเป็น 6 สาขา ได้แก่

- 1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
- 2) สาขาศิลปะการแสดง
- 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล
- 4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม
- 6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

ซึ่งภูมิปัญญาด้านผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดจากการทอ ย้อม ถัก ปัก ตีเกลียว ยก จก มัดหมี่ พิมพ์ลาย ชิด เกาะ/ล้วง เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและแสดงสถานภาพทางสังคมอยู่ในสาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม

แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลาและในภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นความรู้ที่ขึ้นอยู่กับ การปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ในสังคมต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะภูมิปัญญา มีระบบความรู้ที่ผสมผสานอยู่ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง (Kanchanaphan, 2001) แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วย 1) การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ และให้โอกาสพัฒนาผลงานให้ได้คุณภาพและควรกระทำอย่างต่อเนื่อง 2) สรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ประสบการณ์จนเกิดความเชี่ยวชาญ โดยรัฐหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนสร้างโอกาสให้แก่บุคคลในท้องถิ่น 3) รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์และความเหมาะสม 5) สนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

มุ่งเน้นความได้เปรียบด้วยการสร้างมูลค่าด้านการท่องเที่ยวบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถสร้างความผูกพัน สร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ได้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่ผ่านการลงมือปฏิบัติอันจะนำไปสู่ความชื่นชมและเข้าใจในจิตวิญญาณของพื้นที่ และในขณะเดียวกันก็ได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองไปพร้อมกัน (DASTA, 2021) ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มี 6 ประการ (Richards, 2010) ได้แก่

- 1) รูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้า
- 3) รูปแบบการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้ เปลี่ยนจากการขายสินค้าที่เป็นวัตถุไปสู่การขายที่เรียกว่าประสบการณ์
- 4) รูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้สัมผัสถึงความเป็นท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ

วัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น

5) เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นจะได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

6) มีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่างกัน

ในการศึกษานี้จึงนำแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวทางในการศึกษา ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและพัฒนาต่อยอดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาวิจัยจากเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ โดยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จากปราชญ์ท้องถิ่นที่ทำผ้าไหมมัดหมี่ จำนวน 12 ราย และหน่วยงานในพื้นที่ในการส่งเสริมศักยภาพชุมชนจำนวน 5 ราย ประกอบด้วย วิทยาลัยการอาชีพจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถขอนแก่น หอการค้าจังหวัดขอนแก่น และประธานเครือข่ายผู้ประกอบการกลุ่มหัตถกรรมคุ้มสุโข

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ได้มีการกำหนดข้อคำถาม และประเด็นที่ต้องการสำหรับการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบนัดหมาย ล่วงหน้า มีการทำหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการ

4) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสื่อสาร ภาพถ่าย และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของปราชญ์ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะของสังคม และนำมาจัดเรียงความสำคัญและจัดกลุ่มของเนื้อหา สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ท้องถิ่น

ชาวชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทอผ้าไหมเป็นอาชีพเสริม ซึ่งจุดเริ่มต้นการเริ่มต้นเรียนรู้ของปราชญ์ได้เรียนรู้กรรมวิธีการทำผ้าไหมมัดหมี่จากครอบครัวผ่านปู่ย่าตายายที่ถ่ายทอดความรู้และสืบทอดการทำผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งในอดีตมีความต้องการทำไว้ใช้ในครอบครัว และมีการทำไว้เพื่อจำหน่ายตามร้านต่าง ๆ ปัจจุบันปราชญ์ท้องถิ่นจะทำผ้าไหมมัดหมี่ 3 ตะกอสอดหางกระรอก รวมทั้งการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ปุมหน้านางซึ่งเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความชำนาญ และความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล

กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น จะเริ่มต้นตั้งแต่การกักไหม การคันหมี่ การมัดหมี่ การแก้มหมี่ การคันเครีอ และการทอผ้าไหม โดยทั่วไปจะต้องใช้ระยะเวลาสั่งสมประสบการณ์เป็นเวลานานหลายปีเพื่อให้เกิดความชำนาญ ผ่านการลงมือทำเองทุกขั้นตอน ในอดีตในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่จะใช้วัตถุดิบในพื้นที่ ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและสาวไหม แต่ในปัจจุบันมีการซื้อไหมสำเร็จรูปมาใช้ในกระบวนการผลิตแทนเนื่องจากเส้นไหมมีคุณภาพเหมาะสม

องค์ความรู้และกระบวนการผลิต

กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของปราชญ์ท้องถิ่น มีการถ่ายทอดความรู้แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรในลักษณะปัจเจกบุคคล ผ่านการบอกเล่าวิธีการให้กับสมาชิกในครัวเรือนหรือสมาชิกของกลุ่มทอผ้าที่ตั้งขึ้น โดยแบ่งหน้าที่กันทำงานตามความถนัด ได้แก่ การมัดหมี่ การโอบหมี่ เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะบุคคล และการทอผ้า กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่แต่ละลวดลายมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 เดือน ตามลักษณะของความยากง่ายของลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ ในส่วนของการกำหนดลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาดผู้บริโภค ในปัจจุบันลายที่เป็นที่นิยม ได้แก่ ลายกงเจ็ดสายเชิงเทียน ลายขอพระเทพเชิงเทียน ลายนาคเกี่ยว ลายนาคน้อยเชิงเทียน ลายหมากจับ ลายแคนแก่นคูณ ลายจีเพชร เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันการผลิตผ้าไหมมัดหมี่เพื่อการจำหน่ายจะใช้สีเคมีมาทดแทนสีจากธรรมชาติ เนื่องจากให้สีที่สดใส ติดทนนาน และสามารถสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้าได้มากกว่าสีธรรมชาติ

การถ่ายทอดองค์ความรู้

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ เป็นการป้องกันมิให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสูญหายไป ส่วนใหญ่ถ่ายทอดความรู้ผ่านการปฏิบัติด้วยการลงมือทำ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลในครอบครัว เยาวชนหรือบุคคลที่สนใจ ผ่านการบอกเล่าวิธีการให้กับคนในครอบครัวหรือสมาชิกของกลุ่มทอผ้าที่ตั้งขึ้น โดยจะถ่ายทอดกระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่ทุกขั้นตอน และสร้างความชำนาญในลักษณะการแบ่งประเภทของกระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่ตามความถนัด เช่น การมัดหมี่ การโอบหมี่ โดยใช้การสอนด้วยการให้ลงมือปฏิบัติจนกระทั่งเกิดความชำนาญ โดยใช้ระยะเวลาของการเรียนรู้การทอผ้ามัดหมี่เป็นเวลานานตามลักษณะของลวดลายที่ทอ

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่

ปัญหาสำคัญในการจัดการความรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่ใช้วิธีการบอกเล่า การลงมือปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นความรู้ในส่วนของความจำที่ระลึกได้ในขั้นตอนการผลิต สามารถแสดงให้เห็นได้ และมีโอกาสที่เทคนิคและวิธีการขาดหายไปในกรณีที่ไม่เกิดปัญหาในกระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่ อุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือแรงจูงใจในการเรียนรู้ เนื่องจากทุกขั้นตอนในกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ต้องใช้ความอดทน ความพยายามและความละเอียดรอบคอบในการผลิต จึงอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความย่อท้อและเลิกเรียนในที่สุด และยังไม่มีความสนใจใดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการรวบรวมความรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่ ด้วยกระบวนการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือ

ฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ตลอดจนช่างทอผ้าส่วนใหญ่แยกกันทำงาน ทำให้ไม่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ในการทอผ้าไหมมัดหมี่ระหว่างกัน สำหรับช่องทางการสื่อสาร ปัจจุบันช่างทอผ้าจะสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ หากแต่ยังขาดความถนัดในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มผู้รับสารยังมีความเฉพาะเจาะจง คือ กลุ่มผู้ที่ชื่นชอบผ้าไหมมัดหมี่เท่านั้น

การจัดการทรัพยากรของปราชญ์ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จังหวัดขอนแก่นได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการจากสภาวัฒนธรรมโลกให้เป็น “เมืองแห่งผ้าไหมมัดหมี่” หรือ “นครแห่งผ้าไหมมัดหมี่” มีการบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ และการจัดทำฐานข้อมูลของปราชญ์ผ้าไหมมัดหมี่ และยังมีภารกิจริเริ่มสร้างลายผ้าไหมมัดหมี่ใหม่ชื่อว่า “ลายแคนแก่นคูณ” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจนและภาพสะท้อนใหม่ของการสร้างสรรค์ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาโบราณ การสร้างอัตลักษณ์ที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่เชื่อมโยงการยกระดับและพัฒนาคล้ายกับแนวทางการอนุรักษ์ของเมืองที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมหลาย ๆ เมืองที่ค้นหาและต่อยอดตัวตนของเมืองผ่านการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมหลักของเมือง การสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น โดยการตั้งความนิยม ความภาคภูมิใจ จะทำให้เกิดการร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น การฟื้นฟูลวดลายไหมโบราณ ลายดั้งเดิมตามวิถีชีวิต จารีต ประเพณี และธรรมชาติให้คงอยู่ สามารถสื่อให้คนปัจจุบันเห็นสภาพชีวิต วิถีความเชื่อของคนในอดีต จากลวดลายผ้าดั้งเดิม รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการใช้วิถีธรรมชาติในย้อมผ้าไหม เพื่อลดมลพิษจากการใช้สีเคมีในการย้อม ส่งผลดีต่อทั้งผู้ทอ ผู้สวมใส่ และสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดลวดลายประจำพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ของขอนแก่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักรู้ในพื้นที่รวมถึงพื้นที่อื่น ๆ ก็จะสามารถมาเรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจให้คนในท้องถิ่นอีกด้าน เช่น อุทยานไหมดีสีกินได้ การพัฒนาอุทยานการเรียนรู้มหาวิทยาลัยชุมชน ศาลาไหมไทย

การพัฒนาภูมิปัญญาโดยการร่วมกับภาคีเครือข่ายได้จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ การเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมมัดหมี่ให้กับคนในท้องถิ่นในชุมชน เส้นไหมที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานรับรอง โดยการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร การอบรมหลักสูตร การออกแบบลวดลายผ้าไหม ลายหมี่ต่าง ๆ ให้สอดคล้องและพัฒนาริเริ่มสร้างสรรค์ปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ร่วมกับการจัดประกวดผ้าไหมทุก ๆ ปี การแสดงผลผลิตภัณฑ์ตามงานเทศกาลต่าง ๆ การประกวดผ้าไหมระดับอำเภอ และระดับจังหวัด และการร่วมจัดประชุมสัมมนาของผู้ผลิตและผู้บริโภคด้านหม่อนไหม การร่วมงานแสดงสินค้าในงานต่าง ๆ การแสดงสินค้าของพาณิชย์จังหวัด เป็นต้น

แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มของผ้าไหมมัดหมี่สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มของผ้าไหมมัดหมี่ ประกอบด้วยจัดตั้งโครงการหมู่บ้านแม่ข่าย วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ด้วยการนำวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในการกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่การเสริมสร้างตราสินค้าผ้าไหมมัดหมี่เพื่อที่จะทำให้ผู้ซื้อรับรู้ถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ความเป็นหนึ่งเดียวของผ้าไหมมัดหมี่ คุณภาพผลิตภัณฑ์ ความสวยงามที่ถือเป็นงานฝีมือที่จะต้องเกิดจาก

การส่งเสริมประสบการณ์จนเกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญ การตรวจสอบผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด การส่งเสริมให้กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ใช้ตราสินค้าของตนเอง การพัฒนาทักษะฝีมือจัดอบรมให้ความรู้ และเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะของท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ร่วมกับการส่งเสริมให้เข้าร่วมจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า การจัดนิทรรศการหรือเทศกาลที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดการประกวดผ้าไหมมัดหมี่ทั้งในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ การสร้างศูนย์การเรียนรู้การทอหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ เป็นต้น และการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่โดยการสร้างนวัตกรรมการให้บริการในรูปแบบสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงกลุ่มผู้สนใจได้ง่ายและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้มีระบบการขายตรงจากกลุ่มผู้ผลิตถึงนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคโดยตรง หากมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมที่แหล่งผลิต ก็สามารถเลือกซื้อผลิตภัณฑ์หรือนำไปเป็นของฝาก ของที่ระลึกได้ตามความต้องการ

สรุปผลการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมทั้งในด้านวัฒนธรรมและรสนิยมการแต่งกาย มาตรการส่งเสริมการแต่งกายด้วยผ้าไทยจากภาครัฐ รวมทั้งการเกิดขึ้นของการจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้รวดเร็วและง่ายยิ่งขึ้น ในปัจจุบันจึงทำให้ผ้าไหมมัดหมี่ยังเป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภค โดยเฉพาะกลุ่มนักสะสมหรือกลุ่มที่นิยมผ้าไหมมัดหมี่ที่มีกำลังซื้อค่อนข้างสูง (Thai Mudmee Silk Lovers Club, 2021) ทำให้ผ้าไหมมัดหมี่ยังเป็นที่ต้องการของตลาดในปัจจุบันส่งผลต่อการออกแบบลวดลาย วัตถุประสงค์ในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ รวมทั้งกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ จากขั้นตอนการลงมือทำเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและสาวไหมเอง ไปเป็นการซื้อเส้นใยไหมดิบจากบริษัท จุลไหมไทย จำกัด มาใช้ในกระบวนการผลิต และปรับเปลี่ยนลวดลายและสีสันทบนผืนผ้าให้ทันสมัยตามความต้องการของลูกค้า หรือที่เรียกได้ว่า “ตลาดสินค้าเป็นตัวกำหนดการผลิตผ้าไหมมัดหมี่”

2. ผ้าไหมมัดหมี่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมสอดคล้องกับงานของ Thongkaew et al. (2015); Nunart (2017) ซึ่งถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ประชาชนท้องถิ่น ถือเป็นช่างฝีมือดั้งเดิมในด้านผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า (MOC, 2021) และเป็นต้นแบบของชุมชน (Piyasakulkiat et al., 2018) ในการมุ่งเน้นเพื่อการอนุรักษ์วิธีการทำผ้าไหมมัดหมี่และป้องกันไม่ให้ความรู้สูญหายไป อันเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน และต่อยอดไปสู่การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับมรดกภูมิปัญญาในแหล่งอื่น ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยของ Tekhanmag (2010); Tosata et al. (2014); Intharakoed et al. (2018); Butsree et al. (2020) การถ่ายทอดความรู้การทอผ้ามัดหมี่ จึงถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จัดอยู่ในประเภท งานฝีมือดั้งเดิม (MOC, 2021) มีการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงช่างจากรุ่นสู่รุ่นสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง อันเป็นรากฐานของการพัฒนาได้ 2) ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น 3) แหล่งผลิตผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน (QSDS, 2021) จนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงอย่างแพร่หลายที่สามารถนำมาต่อยอดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (DASTA, 2021)

3. การสร้างจุดขายปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจการท่องเที่ยวให้เป็นที่รับรู้และรู้จักในวงกว้างโดยการดึงองค์ความรู้ เช่น ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่โบราณ ผ้าปุมหน้านางให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ในตารางเวลาและวันที่ชัดเจน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างประสบการณ์ร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Richards, 2010) ทำให้เห็นได้ว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาปราชญ์ท้องถิ่นจะเป็นสินค้าท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถนำสร้างการมีส่วนร่วม เป็นการเสริมเส้นทางการท่องเที่ยว โดยชุมชนสามารถดึงคุณค่าหรือวิถีวัฒนธรรมโดยการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Boonprasom, 2013) ลักษณะชุมชนและวิถีเศรษฐกิจ (Kroeksakul et al., 2015) การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (Tong-sanoer & Sungkharat, 2015) เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมลงมือทำในสถานที่ของชุมชนที่แตกต่างและเข้าถึงยาก (ต้องเป็นคนในชุมชนนำเข้าไปท่องเที่ยวสถานที่เฉพาะ) เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นคุณค่า และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น (Richards, 2010) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับปราชญ์ท้องถิ่น ชุมชนในท้องถิ่นสามารถกำหนดทิศทางและดูแลจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะรักษาความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Wisudthiluck, 2015) นำไปสู่การสร้างคุณค่าของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ทำด้วยมือ (Thongsamak et al., 2013) และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. จังหวัดขอนแก่นถือเป็นเมืองหลักทางด้านการศึกษาของภูมิภาคอีสาน อีกทั้งยังได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นเมืองแห่งผ้าไหมมัดหมี่หรือนครแห่งผ้าไหมมัดหมี่ในการทำผ้าไหมมัดหมี่ที่มีชื่อเสียง ทำให้สร้างโอกาสการเป็นแหล่งในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น จึงควรมีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนในท้องถิ่นอย่างเป็นทางการเพื่อส่งเสริมให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางด้านผ้าไหมมัดหมี่ให้เป็นที่รับรู้ และรู้จักแก่นักท่องเที่ยวซึ่งจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงความรู้ได้ในทุกพื้นที่ และส่งเสริมการสร้างเมืองท่องเที่ยวต้นแบบเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

2. จังหวัดขอนแก่นมีเทศกาลงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งมีคุณค่าทั้งแก่ปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่ใจรักในงานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น งานเทศกาลไหมนานาชาติประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น งานสืบสานศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งถือเป็นเทศกาลงานประเพณีท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง ควรมีโอกาสนำมาพัฒนาเทศกาลงานประเพณีอย่างต่อเนื่อง

3. หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาการเรียนรู้การทำผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นเฉพาะพื้นที่

4. ทำการท่องเที่ยวมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทำผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบทจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเครื่องมือที่แตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นคุณภาพของนักท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นกลุ่มที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เคารพประเพณีและไม่ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ความโดดเด่นของประชาชนบ้านที่มีความหลากหลาย และสร้างให้เป็นการท่องเที่ยวมูลค่าสูง (High-Value Tourism) ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

2. ควรศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและอัตลักษณ์ที่เด่นชัดของแต่ละจังหวัด รวมถึงศึกษาความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยวของผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อนำมาวิเคราะห์ความต้องการการท่องเที่ยว ปัญหาและโอกาสทางการตลาด (Problem and Opportunity) ของการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มจะสามารถจัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต

References

- Bangkokbiznews. (2022). **Soft Power Diplomacy**. Retrieved from <http://www.bangkokbiznews.com/columnist/964624>
- Bank of Thailand. (2010). **Exceptional Woven Beauty : Masterpieces from the Bank of Thailand Textile Museum**. Chiang Mai : Nopburee Press.
- Boonprasom, N. (2013). Adaptation of Local Wisdom on Thai Traditional Medicine to Support Community Based Tourism : the Case Study of Anny Herbs Garden in Pho Sai District, Ubon Ratchathani Province, Thailand. *Journal of International and Thai Tourism*, 9(2), 85–99.
- Butsree, N., Sawasdee, A., Weeraphalangkoon, W. & Chueakham, N. (2020). Local Wisdom Transmission on Weaving of Lungpradu Community, Tambon Lungpradu, Huai Thalaeng District, Nakhon Rajchasea Province. *HUSO Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(1), 56–67.
- Department of Cultural Promotion (DCP). (2021). **Intangible Cultural Heritage**. Retrieved from <http://ich.culture.go.th/index.php/th/acticleich/1034----m-s>
- Department of Intellectual Property (DIP). (2021). **Thai Geographical Indication Products**. Retrieved from <http://www.ipthailand.go.th/images/633/GI/north-east/khonkaen.pdf>
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization) (DASTA). (2021). **Creative Tourism**. Retrieved from <http://54.169.229.218:8000/creative-tourism>
- Intharakoed, M., Ngamkamol, C. & Yooyong, W. (2018). Conservation and Inheritance of Phamai Madmee Cinteandang, Ban Huasaphan Community, Phutthaisong District, Buriram Province. *Business Review Journal*, 10(1), 141–154.
- Kanchanaphan, A. (2001). **Community Dimension : Thinking Way of Rights, Power, and Resource Management**. Bangkok : Thailand Research Fund.

- Kroeksakul, P., Promsaka Na Sakolnakorn, T. & Naipinit, T. (2015). Local Wisdom under the Condition of Community Agricultural Development Process in Songkhla Lake Basin. *Panyapiwat Journal*, 7(3), 217–228.
- Ministry of Culture (MOC). (2021). **Intangible Cultural Heritage**. Retrieved from <http://ich.culture.go.th>
- Nunart, N. (2017). Local Wisdom as the Value of Life and Culture for Sustainable Education. *Social Sciences Research and Academic Journal*, 12(34), 17–26.
- Piyasakulkiat, O., Khiewphakdi, S., Yanatharo, P., Phonsiriwatcharasin, K. & Priyakorn, P. (2018). The Role of Local Wisdom Scholars in Community Self-Management. *Kasem Bundit Journal*, 19, 218–230.
- Ramarn, T., Kubaha, T., Onsay, K. & Konongbua, P. (2018). Suitable Creative Tourism Activities for Upstream Community, Pha Payom Canal, Phattalung Province. *Parichart Journal*, 31(3), 103–111.
- Richards, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. In Wurzburger, R. (Ed.). **Creative Tourism a Global Conversation on How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide**. Presented at the 2008 Santa Fe and UNESCO International Conference on Creative Tourism, New Mexico, United States.
- Tekhanmag, K. (2010). **The Process of Learning and Inheriting the Wisdom of Weaving Mudmee Cloth by the People of Tai Phuan at Ban Hin Pak, Ban Mi District, Lopburi**. Bangkok : Ministry of Culture.
- Thai Mudmee Silk Lovers Club. (2021). **Thai Mudmee Silk Lovers' Club**. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/349385616438840/>
- The Queen Sirikit Department of Sericulture (QSDS). (2021). **Phamai Madmee**. Retrieved from <https://qsds.go.th/>
- Thongkaew, S., Sodbhiban, P. & Saribut, U. (2015). A Study of Local Wisdom to Product Development the Community Promote Tourism of Chachoengsao Province. *Art and Architecture Journal Naresuan University*, 6(2), 133–147.
- Thongsamak, J., Jitpakdee, R. & Aujirapongpan, S. (2013). Creative Tourism : Trends of Sustainable Tourism Development. *Journal of Thai Hospitality and Tourism*, 8(2), 91–104.
- Tong-sanoer, N. & Sungkharat, U. (2015). Culture Local Wisdom Management for Creative Tourism : A Case Study of Koh Mak Sub-district, Pakpayoon District, Patalung Province. *Inthaninthaksin Journal*, 10(1), 187–206.

- Tosata, O. et al. (2014). The Transfer of Local Wisdom on Silk Weaving Ban Khwao District, Chaiyaphum Province. *Journal of Nakhonratchasima College*, 11(1), 117–128.
- Wirakul, W., Watakit, U. & Khemkhan, J. (2018). Effective Increase Value Added Creation of Mudmee Silk for Improve Brand Value of Community Enterprise in Chonnabot District, Khon Kaen. *Dusit Thani College Journal*, 12(3), 532–547.
- Wisudthiluck, S. (2015). **Knowledge of Creative Tourism : Handbook and Guidelines**. Bangkok : Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization).